

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

Дипломна робота магістра

з теми: **“Проблема російсько-української війни
у зовнішній політиці ЄС (2014-2022 рр.)”**

Виконав:
студент II курсу ОС “Магістр”
спеціальності 014 Середня освіта
(Історія)
денної форми навчання
Феринського Владислава

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Смолій Валерій Андрійович

Рецензент:

Кам'янець-Подільський – 2023 року

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Історіографія, джерельна база та методологія дослідження	6
1.1. Історіографія	6
1.2. Аналіз джерел	13
1.3. Методологічна основа дослідження	14
Розділ 2. Розгортання і перебіг російсько-української війни та її вплив на зовнішню політику ЄС (2014 – початок 2019 рр.)	17
2.1. Початковий етап російсько-української війни та політична реакція ЄС (лютий – травень 2014 р.).....	17
2.2. Зовнішня політика ЄС в контексті “нормандського формату” (червень 2014 р. – грудень 2016 р.)	30
2.3. Східноєвропейська стратегія ЄС через призму українського питання у 2017 – на початку 2019 рр.	44
Розділ 3. Роль і місце російсько-української війни в зовнішньополітичній стратегії країн ЄС у 2019 – 2022 рр.	53
3.1. Політика ЄС в період “вичікувальної війни” (20 травня 2019 – 23 лютого 2022 рр.)	53
3.2. Переоцінки зовнішньополітичних візій та підходів до континентальної безпеки після 24 лютого 2022 р.	64
3.3. Геополітичний контекст сучасного етапу російсько-української війни та місце і роль у ньому ЄС	77
Висновки	84
Список використаних джерел та літератури	87

ВСТУП

Актуальність теми. Широкомасштабне вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 р. ознаменувало початок першої великої війни в умовах багатопольярної міжнародної системи. Повномасштабна війна РФ проти України різко змінила сприйняття російської загрози щодо української державності, оголивши екзистенціальний характер складного та багатоаспектного російсько-українського конфлікту.

Незалежно від того, як цілі війни проти України формулюються й подаються російським керівництвом, головною метою Кремля залишається руйнація України як незалежної держави, знищення її військової та цивільної інфраструктури, а також довільне розчленування її території шляхом анексії окремих районів та створення псевдодержавних маріонеткових утворень.

Відповідно, для України головна мета у війні полягає у нейтралізації зовнішніх загроз існуванню держави та нації, відновлення повного державного суверенітету та територіальної цілісності у міжнародно визнаних кордонах 1991 р. В цьому контексті надзвичайно важливою є матеріальна і військова підтримка нашої держави з боку ЄС, США та інших країн світу.

Російсько-українська війна стала найбільш жорстким викликом Європейському Співтовариству за всю його понадпіввікову історію. Необхідність оперативного реагування на комплексну загрозу у безпосередній близькості до своїх кордонів, до того ж в умовах нападу на державу-партнера зі статусом асоційованого члена, особливо гостро актуалізувала низку важливих проблем та викликів у процесі функціонування ЄС.

По-перше, виникло питання практичної здатності проявити лідерство у процесі формування оновленої системи європейської безпеки, що можливо насамперед шляхом ефективного поєднання нерідко відмінних інтересів держав-членів та інституційної системи ЄС в єдиній всеохоплюючій стратегії

протидії агресору; по-друге, продемонструвати оперативність розробки і втілення плану мінімізації негативних міжнародних наслідків війни в політичному, економічному та гуманітарному вимірах (запровадження системи санкцій проти країни-агресора і прямо пов'язаної з ними стратегії незалежнення Європи від постачання російських енергоносіїв, врегулювання проблем міграції, надання комплексної допомоги Україні, подолання міжнародної продовольчої кризи шляхом розробки нових логістичних маршрутів постачання українського збіжжя на світові ринки, посилення військово-політичної складової ЄС); по-третє – актуалізувалася проблема подальшого розширення ЄС шляхом прийняття нових держав як механізму поширення безпеки в Європі.

Крім того, російсько-українська війна стала потужним випробуванням не тільки для України, а й для сталих демократій Західної Європи. Глобалізаційні процеси, котрі охопили більшість держав на світовій арені, перетворилися в політико-економічну пастку. Опинившись у заручниках ситуації, уряди частини європейських держав почали схилитися до політики протекціонізму, намагаючись подолати хиткість власного положення, спричинену загостренням кризи легітимності державної влади. Внутрішні передумови загострення політичної кризи в деяких європейських державах посилилися зовнішніми факторами в якості російсько-української війни та її наслідками. Зміни у внутрішній політиці європейських країн з початку загострення агресії Росії проти України стали політичним трендом, котрий має подальші перспективи поширення на теренах ЄС, що зумовлює безперечну актуальність даного дослідження.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика ЄС упродовж 2014 – 2022 рр.

Предметом дослідження є проблема російсько-української війни у зовнішній політиці ЄС в зазначений період часу.

Хронологічні межі роботи охоплюють період 2014 – 2022 рр., що зумовлено початком і розгортанням російсько-української війни.

Географічні межі охоплюють територію ЄС, де власне і формувалася політика щодо розгортання російсько-української війни, а також територію України, на якій відбувалися військові дії.

Мета роботи полягає у тому, щоб дослідити та висвітлити місце і роль проблеми російсько-української війни у зовнішній політиці ЄС упродовж 2014 – 2022 рр.

Для досягнення визначеної мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- охарактеризувати наявну історіографічну спадщину з визначеної проблеми, інформаційний потенціал джерельної бази та методологічний інструментарій здійснення дослідження;
- розкрити вплив розгортання і перебігу подій російсько-української війни на зовнішню політику ЄС у 2014 – на початку 2019 рр.;
- проаналізувати роль і місце російсько-української війни в зовнішньополітичній стратегії країн ЄС у 2019 – на початку 2022 рр.;
- простежити переоцінки лідерами й урядами країн ЄС зовнішньополітичних візій та підходів до континентальної безпеки після 24 лютого 2022 р.;
- з'ясувати геополітичний контекст сучасного етапу російсько-української війни та місце і роль у ньому ЄС.

Апробація результатів роботи відбувалася під час попереднього захисту магістерських робіт на засіданні кафедри всесвітньої історії ().

Практичне значення дослідження. Матеріали магістерської роботи можуть використовуватися студентами для підготовки до семінарських занять з курсу “Новітня історія країн Європи та Америки”, написання курсових робіт, доповідей на студентські наукові конференції, а також в процесі викладання історії України в закладах загальної середньої освіти.

Структура роботи відповідає визначеній меті та основним завданням дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, поділених на окремі підрозділи, висновків і списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг роботи – 100 сторінок, основної частини – 86 сторінок. Список використаних джерел та літератури нараховує 83 позиції.

ВИСНОВКИ

Отже, події російсько-української війни, починаючи з 2014 р., суттєво вплинули на лише на регіональну політику і безпекову ситуацію в Європі та на пострадянському просторі. Вони викликали більш масштабні, далекосяжні і глибинні геополітичні та гео економічні зрушення в Європі та всьому світі.

Відтак, проблема українсько-російської війни упродовж 2014 – 2022 рр. займала вагоме місце у зовнішній політиці ЄС, адже за весь час її тривання в різних проявах, масштабною й інтенсивністю відбулися тектонічні зміни не лише у відносинах Києва і Москви. Так, російська агресія завдала саме Україні безпрецедентних людських, територіальних, економічних втрат і з усього модельного ряду міждержавних відносин (не говорячи про війну як таку) залишила саме Україні на тривалий період формат конфронтаційного співіснування з Росією – обмеженого, вимушеного, холодного – в залежності від поточної ситуації. Але важливо розуміти, що російсько-українська “гібридна” війна не є локальним, периферійним конфліктом, адже агресія Кремля несе не лише загрозу державності України, її суверенітету, а й єдності ЄС, загалом політичному устрою Європи.

В контексті перебігу російсько-української війни в ЄС поступово утверджувалося розуміння того факту, що тактичними завданнями російської гібридної агресії є поступова дискредитація і розмивання базових європейських цінностей, об’єднуючих країни ЄС, дезорієнтація громадської думки, формування впливового проросійського лобі в європейському істеблішменті, сприяння поглибленню розбіжностей між європейськими державами та інституціями ЄС. Тобто, сьогодні з боку РФ йдеться вже не про відсіч європейського впливу на пострадянському просторі – “зоні привілейованих інтересів” Кремля, а про ведення масштабної гібридної експансії саме на теренах ЄС з метою максимального послаблення розвалу ЄС, мінімізації американської присутності на континенті і переформатування усталеного європейського політичного устрою за російським сценарієм.

Тому вкрай важливим в контексті зовнішньополітичної стратегії ЄС є пошук адекватних, ефективних відповідей, формування спільної політики протистояння російській експансії щодо України.

Після тривалої фази гібридної війни (2014–2022 рр.), в якій Кремль прагнув домогтися власних стратегічних цілей в Україні та регіоні, комбінуючи воєнні та невоєнні методи їх досягнення, ситуація радикально змінилася з 24 лютого 2022 р. Відтоді попередня ідеологічна та пропагандистська маскіровка дійсних цілей війни (ми – не сторона конфлікту, в Україні йде громадянська війна і таке інше) була майже повністю відкинута, а російські війська почали активні наступальні дії водночас вдираючись на Півночі, Сході й Півдні України. Брутальність збройної атаки проти України не залишила вибору державам західної демократії, які були вимушені визнати цю атаку нападом на європейські та євроатлантичні демократичні цінності. Це стало проявом чергового етапу російської “гібридної війни” проти Заходу.

В контексті російсько-української війни зовнішня політика ЄС надзвичайно багатогранна і змінювалася й змінюється із кожним геополітичним поштовхом, із кожною подією на фронті. З 2014 р. країни ЄС намагаються введенням санкцій зупинити агресора, дати йому формальну відсіч, яка допоможе змінити майбутнє на краще. Багато держав обмежувалися не лише заявами, вони проводили саміти, переговори, здійснювали політичну, фінансову та гуманітарну підтримку України, більшість держав Балтії та Вишеградської четвірки висловлювали підтримку обмежень санкціями щодо країни-агресора.

Незважаючи на відмінність оперативних позицій урядів центральноєвропейських держав щодо шляхів завершення російсько-української війни, обсягу та формату санкцій, які ЄС повинен накласти на Росію та її представників, європейські лідери переконані, що в умовах ймовірного тривалого конфлікту та його довготермінових наслідків, країни Європи повинні покладатися одна на одну у їх вирішенні, що також

підтверджує об'єктивну взаємозалежність цих суспільств, незважаючи на конфлікти, які виникають в середовищі їх політикумів та соціумів та подеколи кардинально різні заяви щодо характеру російсько-української війни.

Таким чином, в процесі перебігу російсько-української війни упродовж 2014 –2022 рр. виокремлюється цілий ряд періодів, в межах яких були окремі етапи і фази, відбувалися військові операції та битви, дипломатичні перемовини та геополітичні комбінації, внутрішньоукраїнські події та міжнародні процеси. Для України та українського народу ця війна – це боротьба за право на вільне існування не лише Української Держави, а й української нації. Визначаючи стратегію зовнішньої політики ЄС, його лідери сьогодні визнають, що допомога у вирішенні українських проблем – засіб забезпечити свою країну, її регіони від наслідків війни: її можливого поширення на власні території, засилля біженців, які можуть стати тягарем для економіки, не повернувшись додому, затягування з розв'язанням конфлікту, що призведе до ланцюгової реакції криз в Європі. Все це сьогодні чітко усвідомлюється і сприймається європейським співтовариством, яке докладає значних зусиль в справі наближення перемоги України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

І. Джерела

1. «Або ми дружимо, або нас розвалить Росія». Як змінюється ставлення президента Франції до Путіна?», 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/30389836.html>
2. Британія запровадила нові санкції проти РФ // Голос України. 2022. 15 березня. URL: <http://www.golos.com.ua/news/154012>
3. Верховна Рада України: офіційний веб-портал: Міжнародна діяльність. Міжнародні парламентські організації. Парламентська асамблея Ради Європи. Резолюції, декларації, рекомендації. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/organizations.mpo_info?o_id=64
4. Війна в Україні та її наслідки для ЄС – Блог Високого представника ЄС Жозепа Борреля 16.03.2022. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/війна-в-україні-та-її-наслідки-для-єс-блог-високого-представника-єс-жозепа_uk?s=232
5. Ворожбит О. Ні кроку назад. Німеччина як локомотив санкцій проти РФ // Український тиждень. 2014. № 32 (352). 8 серпня. URL: <https://tyzhden.ua/ni-kroku-nazad-nimechchyna-ia-ekonomotyv-sanktsij-proty-rf/>
6. «ЄС – Росія: міфи про санкції». URL: <https://zn.ua/ukr/international/yes-rosiya-mifi-pro-sankciyi-.html>.
7. «Загальні узгоджені висновки Паризького саміту в Нормандському форматі 9 грудня 2019 року». URL: <https://www.president.gov.ua/news/zagalni-uzgodzheni-visnovki-parizkogo-samituv-normandskomu-58797>
8. Кравченко В. Німеччина. Мотор санкцій у човні ЄС // Дзеркало тижня. 2015. 24 липня. URL: <https://zn.ua/ukr/international/nimechchina-motor-sankciy-u-chovni-yes-.html>
9. Ми вступили з РФ у геостратегічну суперечку через Україну... Виклад позиції стосовно Росії (Позиція фракції ХДС/ХСС у Бундестазі) //

- Володимир Ар'єв: офіційний сайт (ariev.info). 2016. 2 грудня. URL: <http://ariev.info/?p=1578>
10. Ми входимо в ідеальний шторм»: Виступ топ-дипломата ЄС про нову світову реальність. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/12/7148529/>
11. ОП оголосив результати зустрічі Зеленського з Макроном, Шольцом та Драги. URL: https://novyny.online.ua/op-ogolosiv-rezultati-zustrichi-zelenskogo-z-makronomsholtsom-ta-dragi_n846038/
12. ПАРЄ проголосувала за негайне виведення військ РФ з Криму // Українська правда. 2014. 9 квітня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/04/9/7021914/?attempt=1>
13. Повний текст заяви за підсумками переговорів у Женеві з українського питання. URL: http://dt.ua/POLITICS/povniy-tekst-zayavi-za-pidsumkami-peregovoriv-uzhenevi-z-ukrayinskogo-pitannya-141885_.html.
14. «5 нормандських зустрічей до Зеленського. Як кожна з них змінила хід війни на Донбасі». URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/12/9/7234195/>.
15. Резолюція Європейського парламенту від 6 жовтня 2022 року про ескалацію Росією її загарбницької війни проти України // Європейський парламент 2019–2024. Ухвалені тексти. URL: https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/256197/0164_T_Resolution%20on%20Russias%20escalation.pdf
16. Резолюція Європарламенту від 23 листопада 2022 року про визнання Російської Федерації державою-спонсором тероризму // Європейський парламент 2019–2024. Ухвалені тексти. URL: <https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/260974/1267924UK.pdf>
17. Резолюція Європейського парламенту від 19 січня 2023 року про створення трибуналу щодо злочину агресії проти України // Європейський парламент 2019–2024. Ухвалені тексти. URL: <https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/265562/1270878UK.pdf>

18. Резолюція Європейського парламенту від 16 лютого 2023 року про рік російського вторгнення та агресивної війни проти України // Європейський парламент 2019–2024. Ухвалені тексти. URL: <https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/267438/1273091UK.pdf>
19. Росія – агресор...: повний текст заяви саміту Україна – ЄС // Європейська правда. 2018. 9 липня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/07/9/7084121/>
20. Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи (Аналітична доповідь). Київ: Ін-т історії України НАН України, 2016. 616 с. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Smolii_Valerii/Donbas_i_Krym_v_ekonomichnomu_suspilno-politychnomu_ta_etnokulturnomu_prostori_Ukrainy_istorychnyi_d.pdf
21. Стратегічний перегляд Європейської політики сусідства, співвідношення ЄПС та «Східного партнерства» з точки зору інтересів України. URL: <http://ukrainee.u.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/2913>
22. Усна історія російсько-української війни (2014 – 2015 роки) / За ред. В. Мороко. Вип. 1. Київ: К.І.С., 2015. 176 с. URL: http://old.uinp.gov.ua/sites/default/files/usna_istoriya_viyuni.pdf
23. Усна історія російсько-української війни (2014 – 2016 роки) / За ред. Г. Васильчука, В. Мороко. Вип. 2. Київ: К.І.С., 2016. 464 с. URL: http://old.uinp.gov.ua/sites/default/files/usna_istoriya_rosiysko-ukrayinskoyi_viyuni_2014-2016_vipusk_2.pdf
24. Усна історія російсько-української війни (2014 – 2016 роки) / За ред. В. Мільчева, В. Мороко. Вип. 3. Київ: К.І.С., 2017. 200 с. URL: http://old.uinp.gov.ua/sites/default/files/usna_istoriya_rosiysko-ukrayinskoyi_viyuni_2014-2016_vipusk_3.pdf

25. Усна історія російсько-української війни (2014 – 2018 роки) / За ред. В. Мороко. Вип. 4. Київ: К.І.С., 2018. 384 с. URL: <https://old.uinp.gov.ua/sites/default/files/war-2014-2018.pdf>
26. Усна історія російсько-української війни (2014 – 2019 роки) / За ред. В. Мороко. Вип. 5. Київ: К.І.С., 2019. 432 с. URL: <https://uinp.gov.ua/elektronni-vydannya/usna-istoriya-rosiysko-ukrayinskoji-viynu-2014-2019-roky-vyp-5/zavantazhyty/usna-istoriya-rosiysko-ukrayinskoji-viynu-2014-2019-roky-vyp-5pdf>
27. Фінляндія й Швеція офіційно подали заявки на вступ до НАТО // Укрінформ. 2023. 13 квітня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3485926-finlandia-j-sveciaoficijno-podali-zaavki-na-vstup-do-nato.html>
28. Чим закінчилися переговори в Мінську: документи і заяви сторін. URL: http://dt.ua/POLITICS/chim-zakinchilisy-peregovori-v-minsku-dokumenty-i-zayavy-storin-164053_.html
29. Як зберегти Україну на шляху реформ: неpubлічна доповідь країн-членів ЄС // Європейська правда. 2018. 19 березня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/03/19/7078931/>

II. Література

30. Баскакова А. С. Кримська криза та російсько-українська війна: погляд із позиції політичного неореалізму // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2021. Вип. 29. С. 93–99. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/aprfc_2021_29_18%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/aprfc_2021_29_18%20(1).pdf)
31. Безега Т. Геополітична складова російсько-української війни // Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько української війни: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23 вересня 2022 року) / Ю. Остапець, М. Палінчак (голови редкол.); відповідальні за випуск: М. Вегеш, В. Гиря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2022. С. 49–58. URL:

- https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45788/1/Остапець_Парламентські%20вибри%20Італія%2С%20Швеція_2022.pdf
32. Бендас Ю. Фактори впливу на зміни в геополітичному просторі сучасності // Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько української війни: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23 вересня 2022 року). Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2022. С. 163–167. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45788/1/Остапець_Парламентські%20вибри%20Італія%2С%20Швеція_2022.pdf
33. Бертолон О. Позиція офіційного Будапешта відносно війни в Україні під час виборчої кампанії до парламентських виборів в Угорщині // Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько української війни: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23 вересня 2022 року) / Ю. Остапець, М. Палінчак (голови редкол.); відповідальні за випуск: М. Вегеш, В. Гиря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2022. С. 37–41. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45788/1/Остапець_Парламентські%20вибри%20Італія%2С%20Швеція_2022.pdf
34. Валєєва Ю. Виклики європейській архітектурі безпеки: український контекст // Зовнішні справи: Суспільно-політичний журнал. Київ: ДП “Політика і час”, 2014. № 9. С. 8–15. URL: <https://uaforeignaffairs.com/uk/archive>
35. Віднянський С. Україна – Європейський Союз: новий етап взаємовідносин в умовах російсько-української війни 2014–2022 рр. // Міжнародні зв’язки України: наукові пошуки і знахідки, 2022. Вип. 31. С. 10–37. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/articles-2153607.pdf%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/articles-2153607.pdf%20(3).pdf)
36. Гай-Нижник П. П. Революційні події в Україні: боротьба за право вибору і національну гідність (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.) // Гілея. 2018. Вип. 132 (№ 5). С. 100–112. URL:

- https://shron3.chtyvo.org.ua/Hai-Nyzhnyk_Pavlo/Revoliutsiini_podii_v_Ukraini_borotba_za_pravo_vyboru_i_natsionalnu_hidnist.pdf?
37. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. К.: «МП Леся», 2017. 332 с. URL: <http://ndiu.org.ua/images/book/ros-proty.pdf>
  38. Гай-Нижник П. Російсько-українська війна – Війна за Життя (2014–2022 рр.): періодизація // Українознавство. 2022. № 1. С. 51–76. URL: http://hai-nyzhnyk.in.ua/downloads/2022doc_war.pdf
  39. Гай-Нижник П. П. Руйнація і поглинання: плани керівництва Російської Федерації щодо розколу і зруйнування держави Україна (2014–2015 рр.). Гілея. 2018. Вип. 134 (№ 7). С. 358–370. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/gileya_2018_134_90.pdf
  40. “Гібридна” війна Росії – виклик і загроза для Європи / Укр. центр екон. і політ. дослідж. ім. Олександра Разумкова. Київ, 2016. 92 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf
  41. Гібридна війна: in verbo et in praxi: монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Вінниця : ТОВ «НіланЛТД», 2017. 412 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/3781-Текст%20статті-7599-1-10-20170524.pdf>
  42. Головка В. Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.) // Український історичний журнал. 2015. № 3. С. 176–193.
  43. Горюнова Є. О. Кримський аспект антиросійських санкцій Європейського Союзу // Гілея: науковий вісник: збірка наукових праць. 2018. № 135. С. 403–407.

44. Гуменюк Б. І. Роль і місце України в новій системі європейської безпеки // Післявоєнний світ: люди, проблеми, цінності: зб. матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Київ, 15 квітня 2022 р. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. С. 32–35. URL:
<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/38236/Pisliavoiennyi%20svit.pdf?sequence=1>
45. Давлєтов О., Черкасов С. Польські аналітичні центри з дослідження проблем зовнішньої політики та дипломатії: особливості організації та основні напрямки діяльності // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ: УКРАЇНА І СВІТ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ» (30 червня 2022 р.). Суми, 2022. С. 21–28. URL:
https://history.sspu.edu.ua/images/2022/conferences/2022/e-books/Conference_2022_.pdf
46. Даниленко С., Авер'янова Н., Воропаєва Т., Дроботенко М. Стратегія «розумної сили» як ключова передумова перемоги України в російсько-українській неоімперській війні // Українознавчий альманах. Випуск 30. 2022. С. 43–53. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/453-711-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/453-711-1-SM%20(1).pdf)
47. Європейський Союз : навч. посіб. / [А. О. Бояр (кер. авт. кол.), Н. П. Карпчук, Н. І. Романюк та ін.]; за ред. А. О. Бояра, С. В. Федонюка. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 600 с. URL:
https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2021-01/European_Union_textbook_0.pdf
48. Європейський Союз у мінливому світі: Монографія / В. В. Копійка, С. О. Маковський, М. А. Миронова та ін.; за ред. В. В. Копійки. Київ: О. Зень, 2022. 219 с. URL: https://e-learning.iir.edu.ua/pluginfile.php/5230/mod_book/chapter/1110/EU%20in%20a%20Changing%20World_monographia.pdf

49. Запухляк В., Прінц В. Європейська підтримка України в умовах російської агресії // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародні відносини: Україна і світ в умовах воєнних викликів» (30 червня 2022 р.). Суми, 2022. С. 76–79. URL: https://history.sspu.edu.ua/images/2022/conferences/2022/e-books/Conference_2022_.pdf
50. Киридон А., Троян С. Російсько-українська війна 2014–2022 рр.: екзистенційний вимір // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародні відносини: Україна і світ в умовах воєнних викликів» (30 червня 2022 р.). Суми, 2022. С. 82–83. URL: https://history.sspu.edu.ua/images/2022/conferences/2022/e-books/Conference_2022_.pdf
51. Козирська А. Республіка Польща в Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй (2018–2019) і українське питання // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип. 31: міжвідомчий збірник наукових праць. Головний редактор Степан Віднянський. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2022. С. 38–61. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/46795/1/МЗУ.%20Наукові%20пошуки%20і%20знахідки.%20Випуск%2031.pdf>
52. Колупов М. Взаємодія України та центральноевропейських країн у відношенні російської агресії та їх політико-ідеологічні наслідки // Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російськоукраїнської війни : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23 вересня 2022 року). Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2022. С. 126–130. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45788/1/Остапець_Парламентські%20вибри%20Італія%20С%20Швеція_2022.pdf
53. Кондратенко О. Східноєвропейський контекст зовнішньої політики України: криза чи шанс? // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2019.

- Вип. 2. С. 224–268. URL:
file:///C:/Users/Admin/Downloads/nzipped_2019_2_14.pdf
54. Лавриненко Г.А. Політична турбулентність в країнах ЄС як наслідок російсько-української війни // Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російськоукраїнської війни : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23 вересня 2022 року) / Ю. Остапець, М. Палінчак (голови редкол.); відповідальні за випуск: М. Вегеш, В. Гиря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2022. С. 47–49. URL:
https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45788/1/Остапець_Парламентські%20вибри%20Італія%2С%20Швеція_2022.pdf
55. Лапа І. Міжнародна фінансова допомога Україні з початку повномасштабної війни з РФ // Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російськоукраїнської війни : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23 вересня 2022 року). Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2022. С. 94–97. URL:
https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45788/1/Остапець_Парламентські%20вибри%20Італія%2С%20Швеція_2022.pdf
56. Лендъел М. Регіональна стійкість Центральної Європи у контексті нового етапу російсько-української війни // Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько української війни: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23 вересня 2022 року) / Ю. Остапець, М. Палінчак (голови редкол.); відповідальні за випуск: М. Вегеш, В. Гиря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2022. С. 20–25. URL:
https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45391/1/Лендъел_стійкість_війна_матеріали%20конференції_2022.pdf
57. Лісничук О. Проросійське політичне лобі в країнах Євросоюзу в контексті кризи на Донбасі // Наукові записки. 2015. Вип. 5–6 (79–80).

- С. 65–99. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/lisnychuk_prorosiiske.pdf
58. Лисенко О. Є. Феноменологія війни Росії проти України як об'єкт гуманітарних досліджень (за матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 25 травня 2022 р.) // Вісник Національної академії наук України. 2022. № 7. С. 85–98. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/185265/23-Lysenko.pdf?sequence=1>
59. Мазур В. Трансформаційні тенденції розвитку дипломатії в сучасних міжнародних відносинах // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ: УКРАЇНА І СВІТ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ» (30 червня 2022 р.). Суми, 2022. С. 34–37. URL: https://history.sspu.edu.ua/images/2022/conferences/2022/e-books/Conference_2022_.pdf
60. Маркітантов В. Ю., Рибщун О. В., Столяр Ю. В. Російська гібридна війна: від доктрини до тактики. Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Рута, 2018. 232 с.
61. Мельничук В. Російсько-українська війна як чинник впливу на зміст регіонального виміру міжнародного співробітництва // Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російськоукраїнської війни : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23 вересня 2022 року) / Ю. Остапець, М. Палінчак (голови редкол.); відповідальні за випуск: М. Вегеш, В. Гиря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2022. С. 74–78. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45788/1/Остапець_Парламентські%20вибри%20Італія%2С%20Швеція_2022.pdf
62. Месежников Г. Інформаційна агресія Кремля у Центральній та Східній Європі // Міжнародний науковий вісник. Випуск 1-2 (23-24). Матеріали

- круглого столу «Загрози міжнародній безпеці в Карпатському регіоні» (м. Ужгород, 22 квітня 2021 р.) і міжнародної інтернет-конференції «Євроінтеграційні аспекти розвитку вищої освіти України в контексті сучасних викликів і трендів» (м. Ужгород, 22-23 квітня 2021 р.) Ужгород, 2021. С. 76–91. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/242071-Текст%20статті-555302-1-10-20211011.pdf>
63. Миронова М.А. Спільна зовнішня політика та політика безпеки ЄС: конспект лекцій. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, Центр досконалості Жана Моне, 2022. 111 с. URL: https://e-learning.iir.edu.ua/pluginfile.php/26416/mod_book/chapter/1140/Mironova%20CFSP%20Collection%20of%20lectures.pdf
64. Миронова М. А. Східний вимір європейської політики сусідства: виклики для зовнішньополітичної стратегії ЄС. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/2596-9421-1-PB.pdf>
65. Мишкіна О. Образ України в американській газеті «The New York Times» у 2015 р. // Наукові дослідження українського медійного контенту: соціальний вимір. 2017. № 1. С. 51–61. URL: <http://www.journ.univ.kiev.ua/ndumk/>
66. Моделі і ціна врегулювання конфлікту на Донбасі: міжнародний досвід та українські реалії. Київ: Міжнародний фонд «Відродження», 2016. 28 с. URL: <https://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/donetsk.pdf>
67. Окладна М., Яковюк І., Дядик В. Дипломатична служба Європейського Союзу: становлення й розвиток // Право та інноваційне суспільство. 2021. № 2 (17). С. 22–29. URL: https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Okladnaya_Yakovyuk_Dyadyk17.pdf
68. Олійник О. Позиція Китаю щодо воєнної агресії РФ проти України // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції

- «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ: УКРАЇНА І СВІТ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ» (30 червня 2022 р.). Суми, 2022. С. 43–47. URL: https://history.sspu.edu.ua/images/2022/conferences/2022/e-books/Conference_2022_.pdf
69. Офіцинський Ю. Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети «The New York Times» 2013 – 2017 років). Ужгород: РІК-У, 2018. 312 с. URL: <https://nsku.org.ua/wp-content/uploads/2018/08/vijna2014.pdf>
70. Російська агресія проти України: правда і вигадки, причини і наслідки / авт. кол.: П. П. Гай-Нижник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій. Київ: «МП Леся», 2018. 435 с. URL: <http://ndiu.org.ua/images/book/ros-agres.pdf>
71. Сидорук Т. В. Роль Німеччини у формуванні спільної позиції ЄС щодо російсько-українського конфлікту // Стратегічні пріоритети. 2015. № 3. С. 33–37. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/spa_2015_3_7.pdf
72. Східна політика Європейського Союзу: здобутки, виклики та перспективи: Монографія [за наук. ред. Я. Турчин, Т. Астратович-Лейк, О. Горбача]. Львів-Olsztyn: «РОМУС-ПОЛІГРАФ», 2021. 230 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2021/pages/14947/forum-monografiya-maket.pdf>
73. Годоров І. Безпековий вимір міжнародних відносин в Східній та Центральній Європі в контексті російської агресії // Політичне життя. 2022. № 1. С. 138–144. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/12045-Текст%20статті-23899-1-10-20220414%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/12045-Текст%20статті-23899-1-10-20220414%20(3).pdf)
74. Толстов С. Міжнародно-політичні аспекти забезпечення оборонного потенціалу України в умовах російсько-української війни 2022 р. // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародні відносини: Україна і світ в умовах воєнних викликів» (30 червня 2022 р.). Суми, 2022. С. 110–113.

- URL:https://history.sspu.edu.ua/images/2022/conferences/2022/e-books/Conference_2022_.pdf
75. Толстов С. В. Позиція США і ЄС щодо врегулювання конфлікту на сході України // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка: Міжнародні відносини. 2015. С. 16–21. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/2808-10282-1-PB.pdf>
76. Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси. монографія. За ред. чл.-кор. НАН України С.В. Віднянського. Київ: Інститут історії України НАН України, 2020. 814 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/30836/1/Україна%20в%20історії%20Європи.pdf>
77. Українська призма: Зовнішня політика 2021. Аналітичне дослідження // ГО «Рада зовнішньої політики “Українська призма”», Фонд ім. Ф. Еберта. ТОВ «Вістка». Київ, 2022. 328 с. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/19293.pdf>
78. Федорчак Т. Чеська Республіка у «війні санкцій» ЄС проти Російської Федерації // Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент, 2022. Т. 10. С. 163–183. URL: <https://journals.chnu.edu.ua/index.php/mediaforum/article/view/311/234>
79. Химичук А., Стеблівський Р., Пашкіна А. Санкційна політика проти Росії: прогалини і схеми обходу. Київ, 2022. 30 с. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2022/07/trap-aggressor_sanctions.pdf
80. Хімяк А. В. Роль ФРН у врегулюванні російсько-українського конфлікту // Гілея: науковий вісник. 2017. Вип. 124. С. 335–340. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/gileya_2017_124_84%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/gileya_2017_124_84%20(1).pdf)
81. Хмель А. О. Зовнішня політика країн Європейського Союзу: методичні вказівки. Миколаїв: Видво ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 152 с.

82. Чернега П, Луцкай В. Загарбницька війна Росії проти України 2014-2022 рр.: передумови, причини, наслідки. С. 18–20. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/38240/Cherneha_Lushchai.pdf?sequence=1&isAllowed=y
83. Шкляр Л. «Нормандський формат»: за і проти. Сценарії для України // Політичні інститути та процеси, 2016. Київ. № 1. С. 83–88. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/pubpolpr_2016_1_9%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/pubpolpr_2016_1_9%20(2).pdf)